

Per-Olof Mattsson

Ännu en bok om spanska inbördeskriget

Snart sagt varje årtal framkallar numera en ström av böcker om nittonhundratalets mest kända händelser. Ännu ett bidrag till litteraturen om spanska inbördeskriget är en ny bok som publicerats av Svenska Spanienfrivilligas vänner med titeln *¡No Pasarán! Spanska inbördeskriget och uppgörelsen med fascismen* (Nixon 2008). Redaktörer är Patrik Helgeson, Richard Jändel och Nils Weijdegård.

Tanken bakom boken är att låta alla riktningar inom arbetarrörelsen komma till tals. Det är naturligtvis en vällovlig tanke. Men även om det anges att trotskister samsas med kommunister, socialdemokrater, vänsterpartister och syndikalister inom bokens pärmar, går det knappast att upptäcka något specifikt trotskistiskt.

Håkan Blomqvist, mångårig medlem i Socialistiska Partiet, är antagligen den som avses med beteckningen trotskist, och även om hans inledande historiska beskrivning av upptakten till spanska inbördeskriget är välskriven finns det inget trotskistiskt i den. Den analys som trotskister av olika slag försvarat under alla år sedan inbördeskrigets utbrott 1936 lyser helt med sin frånvaro. Istället får vi en föregivet objektiv beskrivning av vad som hände i Spanien.

Boken blir istället ett försök från olika håll att hitta en gemensam nämnare och den kan bara bli försvaret av antifascismen och republiken minus stalinismens terror och lögn. Det kan i och för sig ses som ett framsteg. Flera bidrag tar uttryckligen avstånd från stalinismens terror i Spanien. Det var dock inte bara stalinismens terror mot andra inom republiken som var problemet. Det var istället den politik som vägledde majoriteten i den spanska arbetarrörelsen, dvs. att underordna arbetarklassens intressen försvaret av den borgerliga demokratin, som var problemet.

Stalinisterna blev den politikens spjutspets i kampen mot POUM och FAI/CNT när dessa vägrade att till vilket pris som helst underordna sig. Stalinisterna blev kontrarevolutionens mest framskjutna front mot arbetarklassens mest medvetna delar. Det var därför som Trotskij och den internationella trotskistiska rörelsen betecknade spanska inbördeskriget som den punkt där stalinismen inte längre utgjorde en centristisk kraft utan definitivt gick över till bourgeoisiens läger.

Richard Jändel hävdar i sitt bidrag att det finns lärdomar att dra av spanska inbördeskriget. Men den lärdom han själv anger är inte mycket att hålla sig i. Det faktum att kommunister, socialdemokrater och anarkosyndikalister bekämpade varandra spelade fascisterna i händerna, hävdar han. Han menar också att det är ointressant vem som hade störst skuld.

Arbetarrörelsens enda möjlighet att segra var och är att samarbeta. Frågan är dock kring vad samarbetet ska äga rum. Stalinisterna försvarade uttryckligen den borgerliga ordningen mot alla arbetare som strävade efter socialism. Det är lätt att tala om behovet att hitta en ”minsta gemensamma nämnare” utan att ange vad den skulle kunna bestå av.

Det framgår mycket tydligt i ett av bidragen att Komintern rekryterade till internationella brigaderna utifrån en borgerligt demokratisk grund. Per Eriksson (Frisco-Pelle) berättar att den som skulle bli frivillig i Paris fick underteckna ett papper ”där vi lovade att kämpa för den spanska lagliga regeringen. Vi skulle alltså inte slåss för socialism utan för att återupprätta regeringsmakten över hela Spanien.”

De tiotusentals kommunistiska arbetare som åkte till Spanien för att bekämpa fascismen avtvingades alltså en försäkran om att de inte tänkte kämpa för socialismen!

I boken finns också intervjuer med frivilliga från internationella brigaderna, den svenska vänföreningens historia och ett intressant bidrag om den inställda uppgörelsen med fascismen i dagens Spanien. Även här har det spanska kommunistpartiet spelat en förrädisk roll innan det föll sönder under stalinismens tilltagande kris under förra århundradets två sista årtionden.

Boken är alltför disparat och fragmentarisk för att kunna ge en ordentlig överblick och skribenterna försöker alla balansera kring den gemensamma minsta nämnare som Richard Jändel efterlyser. Det var den nämnaren som garanterade republikens nederlag. Bokens bildmaterial är dock mycket intressant och värdefullt.